

51-ий Злет Юнацтва

Елленвіл, Нью Йорк

Конкурс Знання

Революція На Граніті

Спілка Української Молоді в Америці

2009р.

Революція На Граніті

Коли Сашко Кривенко писав, що Україна народилася від шлюбу комуністів із націоналістами, він мав рацію. Проте все могло бути по-іншому. В українській революції був присутній третій елемент, який у ті роки просто проігнорували. Це була націонал-ліберальна молодь – “покоління “Пепсі”. Ті, хто і творив революцію. Щоправда, згодом лаври діставались іншим... Коли нині постає питання, чому ми так живемо і чому Українська держава відбулася саме в такому варіанті, а не в іншому, – варто задуматись: а чи не стало помилкою те, що у процесах державотворення було проігноровано цей самий третій елемент?...”

Кость Бондаренко

Історичний контекст та події, які передували студентському голодуванню	Події студентського голодування
<p>1. Геополітичний аспект.</p> <p>- У 1990 році Україна була ще частиною Радянського Союзу (СРСР), де знаходився третій за потужністю арсенал ядерної зброї, який був націлений на США та інші європейські країни. Зростання національно-демократичного руху в Україні сприймалось західними державами як загроза 3-ої світової війни, бо контроль над ядерними ракетами знаходився у Москві.</p> <p>- Захід всіляко підтримував радянського комуністичного лідера М. Горбачова, який розпочав процес “Перебудови” радянської системи. Надаючи кредити, західні лідери намагались підштовхнути розвиток Радянського Союзу у напрямку вестернезації, ліберально-демократичних цінностей Заходу. Насправді, відкриття «залізної завіси» посилювало інтерес до темних сторінок історії Радянського Союзу, сприяло розвитку національно-визвольних рухів, зростанню громадянської свідомості та національній самоідентифікації народів СРСР.</p>	<p>Влітку 1990 року на святкуванні 500-річчя українського козацтва на Запоріжжі Київська Українська Студентська Спілка (УСС) оголосила ідею проведення політичного голодування в Києві. Студентські активісти вимагали радикальних змін та реформування всіх сфер суспільного та економічного життя, а це можна було досягти лише рішучими та радикальними діями. На допомогу націонал-демократів та демократичної частини Верховної Ради лідери УСС не сподівалися.</p> <p>Невдовзі у Вільнюсі (Литва) відбулася зустріч молодіжних і студентських опозиційних організацій СРСР, де були проведені переговори між керівниками УСС (О. Доній, Ю. Зубко) та Студентським братством (О. Кузан, Т. Давидяк). Було досягнуто принципових домовленостей та узгоджено план дій. Після цього почався процес підготовки до акції протесту.</p> <p>15 вересня нарада представників страйкових та робітничих комітетів та незалежних профспілок вирішила провести 1 жовтня 1990 р. Всеукраїнський попереджувальний односторонній політичний страйк. Тому ця дата стала так би мовити сигналом для початку студентської акції, оскільки привертала до себе увагу як української, так і міжнародної громадськості.</p> <p>За кілька днів до голодування Київська організація УСС розповсюдила листівку (автором тексту був О. Доній), де говорилося: “Економічна і політична криза в країні поглиблюється. Інфляція, дефіцит, нестача елементарних побутових речей – ось наслідки свавілля можновладних міністерств. Існуюча Верховна Рада України неспроможна розв’язувати болючі питання сьогодення. Політичною ситуацією і досі керує ненажерливий монстр – Комуністична партія.</p> <p>Саме тому ми готуємося до широкомасштабних акцій</p>

2. Внутрішній (економічний) аспект.

На середину 1980-х років моральна й економічна деградація радянської імперії зайшла так далеко, що без докорінних реформ подальше існування СРСР як наддержави ставало неможливим. Один приклад: за 40 повоєнних років (1945-1985) в цивільних галузях промисловості СРСР відстав технологічно від Заходу на 30 років! Високий технологічний рівень утримувався лише в галузях озброєнь. Зате корупція ставала тотальною. Економіка, значною мірою, трималася за рахунок експорту нафти та газу, ціни на які (особливо у 1970-і роки) були високими. Очевидно, що без глибинної перебудови СРСР вже не міг подолати технологічне відставання; радянська імперія відходила на другорядні ролі в світовій політиці.

Кульмінація “перебудови” настала у 1990 році.

Вібдувся тотальний грабіж населення. Всі заощадження людей (які люди складали роками) були переведені до Москви та заморожені (гроші не повернули до цих пір). З дозволу компартії були організовані унікальний експеримент - масові сеанси психотерапії перед телевізором, з допомогою яких намагались масово впливати на свідомість людей. Московський екстрасенс Анатолій

Кашпіровський гіпноотично наказує телеглядачам у прямому ефірі спати, але безуспішно.

Другий раз людей обманюють під час фінансової реформи (коли старі гроші обміняли на нові).

громадянської непокори у жовтні 1990 року і висуваємо такі вимоги:

1. достроково припинити повноваження Верховної Ради України та призначити нові вибори на багатопартійних засадах восени 1991 року;
2. прийняти закон про націоналізацію майна КПУ та ЛКСМУ;
3. не допустити підписання “союзного договору”. Представники Львівського студентського братства запропонували ще дві вимоги;
4. проходження юнаками служби у війську в межах України;
5. відставка Голови Ради Міністрів УРСР В. Масола.

Крім того, львівські “братчики” запропонували перенести початок акції на 2 жовтня. Всі ці пропозиції були прийняті керівництвом УСС без застережень. На нараді також було обрано керівників акції. Ними стали М. Іващшин (голова Львівського студентського братства), О. Доній (голова Київської організації УСС) та О. Барков (голова УСС з Дніпродзержинська). Кожен зі співголів мав відповідати за учасників акції зі свого регіону. Комендантом наметового містечка був призначений Т. Корпало (студент 5 курсу філософського факультету Київського університету).

1 жовтня 1990 р. стало зрозуміло, що Народній раді страйк вдався лише частково. Окрім багатотисячної маніфестації в Києві та кількох акцій в регіонах, націонал-демократам так і не вдалося мобілізувати маси. О десятій ранку 2 жовтня 1990 р. біля сорока активістів УСС та Студентського братства, розстеливши на гранітних плитах площі Жовтневої революції матраци, оголосили про початок голодування. Пізніше з'явилися транспаранти з гаслами та вимогами студентів. Рівно о 20-ій годині було встановлено намети. Правоохоронні органи, які прибули на місце проведення акції завчасно, нічого не встигли вдіяти. Цілком можливо, що влада не була готова до протидії студентам, не було також і політичного рішення керівництва республіки. Студенти без перешкод проникали на площу, пересуваючись поодиночки чи групами по кілька осіб.

Організатори акції передбачали, що влада може вдатися до арештів та затримання учасників акції. “Мені особисто, – пригадував Т. Корпало, – найбільш вірогідним видавалося, що нас у першу ж ніч силами міліції знімуть з площі, посадять у слідчі ізолятори, й уже там ми продовжимо своє голодування. Так створиться

Люди з жахом визнають що таке інфляція – за нові гроші вони можуть купити значно менше, ніж за старі. Кооперативний рух стає альтернативою офіційній роботі на підприємствах. Майже кожна сім'я зайнялась човниковим бізнесом. Центральні вулиці кожного міста перетворюються у базари. Потроху відкривається залізна завіса. У пошуках товару для продажу українці мандрують у сусідні країни і переживають шок від усвідомлення різниці між рівнем життя. Країну наповнюють польські варені джинси, консервована гусяча печінка, турецькі светри, презервативи, жуйки і відеомагнітофони за ціною ненових «Жигулів» (найпопулярніший тоді бренд російського авта). Водночас з прилавків магазинів зникають сигарети, шкарпетки, шкільні зошити, вершкове масло і туалетний папір. Перед святами стає неможливо купити горілку й шоколадні цукерки. Попри те, що половина країни є членами товариства тверезості, у чергах за алкоголем розгораються бійки. Люди давно призвичаїлись варити самогонку. Збідніння населення посилює соціальну депресію та сприяло розвитку алкоголізму.

3. Ідеологічний аспект.

Комуністична ідеологія та пропаганда була одним із основних засобів контролю влади та впливу на населення наддержави, яким був СРСР. Криза ідеології наприкінці 1980-х - початку 1990-х років проявилась у тому, що

сприятлива обстановка для підйому на захист в'язнів українського студентства, й основна роль повинна відводитися тим членам УСС-СБ, що на першому етапі не прийматимуть участі в акції, а повинні бути готовими до початку страйку у вузах. Цей варіант розраховувався на найбільш рішучу протидію правлячих сил, та пізніше виявилось, що вони до неї були не готовими, й усе набуло зовсім іншого вигляду”.

Інформація про початок голодування дуже швидко поширилась в місті. Про неї дізналися і представники ЗМІ: як українських, так і західних. На 3 жовтня 1990 р. на площі вже стояло 49 наметів, а в голодуванні брало участь 137 осіб із Києва, Львова, Дніпропетровська, Тернополя, Івано-Франківська, Чернівців та інших міст України. Студенти, як свідчив один із них - Олег Хавич, "за власні кошти не тільки купували намети та інше спорядження, а й квитки на потяг - тому що в перші дні більшість голодуючих були студентами зі Львова та інших міст Західної України (кияни в масі приєдналися пізніше - проте без них акція ніколи не досягла б успіху)". А знести їхнє наметове містечко міліцією перешкодила президія Київської міської ради, дозволивши проводити несанкціоновані заходи на чотирьох центральних площах столиці.

Таким чином, наметове містечко отримало своєрідний дозвіл на існування. “Намети ставилися в ряди з однаковими проміжками, встановлено велике штабне шатро, намети для медслужби та прес-групи. Містечко огородили мотузками і виставили охорону. Діяла пропускна система” – зазначали О. Доній та О. Синельников.

“За голодуючими вівся постійний медичний нагляд, і зокрема щоденно брався аналіз крові на цукор. Таким чином забезпечувався нагляд за станом здоров'я голодуючих і водночас унеможлиблювалося харчування, вживання соків чи підсолодженої води. Учасникам акції в цей же день було віддано наказ більше лежати, позаяк в цьому стані зберігається більше енергії”.

В цей же день починаються різноманітні провокації в таборі: То якась жіночка стане біля огорожі та почне жувати яблуко, то "хфайні" напівп'яні дівчата пропонують шоколад, то курсанти лізуть зі своєю пляшкою, постійно ведеться стеження, прослуховуються телефони тощо. Але в таборі були чітко організовані всі служби, особливо охорона, яка одразу ж припиняла різні такі подібні речі.

В цей день вперше табір відвідали деякі депутати – члени Народної ради, які закликали студентів

ідеологічні гасла (соціальна справедливість та рівність - усім) виявились брехнею. Насправді, партійна верхівка утворила клас заможни, а люди не тільки бачили, але й почали вголос говорити про несправедливість системи. Тому головним результатом Горбачовської «перебудови», замість економічного зростання, стала «гласність», тобто можливість вивчати заборонені сторінки радянської історії, дискутувати, створювати громадські організації (раніше існували тільки комуністична партія та сателітні молодіжні організації – комсомол та піонерська організація). Незважаючи на те, що більшість громадських організацій створювались політичними дисидентами для культурологічної та політичної діяльності, вони знаходились під значним контролем комуністичної еліти. Їх поширення свідчить, що "оксамитова революція" в Україні була, проте успіх її не був настільки великим, щоб енергійно трансформувати політичну та економічну систему.

4. Створення політичної опозиції після перших вільних виборів 1990 року. Головним політичним досягненням демократичних сил після парламентських виборів 1990 року було створення першої організованої опозиції у Верховній Раді 6 червня 1990 р. У її складі було 125 (із 450) депутатів на чолі академіком І. Юхновським. Саме ці сили законодавчо сприяли ухваленню Акту про Незалежність України

відмовитися від вимоги про дострокові перевибори парламенту. Ці пропозиції були рішуче відкинута.

В середовищі створювався свій фольклор, співалися пісні під гітару. На граніті ж і була написана Юрієм Покальчуком відома пісня "Києве, встань-но...". Таборяни змагалися у вигадуванні найдошкульніших гасел та частівок про КПРС, КПУ. Біля флагштоків проводився збір коштів на світову революцію і квиток Леоніду Кравчуку до Москви. Також приходило багато листів з цілої України зі словами підтримки.

На 4 жовтня в голодуванні брали участь 151 особа, ще 131 забезпечували обслуговування (охорона тощо). Серед голодуючих 3 жінки. Одна з них – народна артистка України, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка Н. Крюкова. Також підтримували голодуючих популярні нині співачки Марія Бурмака, Анжеліка Рудницька та Леся Герасимчук. На той час звістка про голодування досягла США та Великобританії. 5 жовтня 1990 р. в наметовому містечку відбулась зустріч Голови Верховної Ради УРСР Л. Кравчука із лідерами студентського голодування – О. Донієм та М. Іващиним. Зустріч було показано по телебаченню. Як стверджують самі учасники акції, репортаж був досить об'єктивний, хоча найбільш невігідні для Голови Верховної Ради УРСР моменти були вирізані. Зустріч закінчилась нічим.

6 жовтня 1990 р. в Києві в палаці "Україна" відбулися збори провокаторів - "борців-антифашистів". Після їх закінчення учасники зібрання пройшли по вулицям Червоноармійська та Хрещатик – до музею В. Леніна, скандуючи перед студентським наметовим містечком гасла: "Ленін", "Партія", "Комунізм".

Слід зазначити, що за кілька днів до проведення цієї акції по Києву поширилися чутки про можливий напад учасників походу на наметове містечко. Тому на допомогу організаторам студентської акції прибула група членів (Спілки Незалежної Української Молоді) СНУМ, які допомагали охороняти голодуючих.

На захист студентів стали тисячі киян і, як це не дивно, були поставлені міліцейські кордони. Протягом 7–8 жовтня 1990 р. кількість учасників голодування досягла вже 158 осіб з 24 міст України. В голодуванні брали участь представники не лише УСС та Студентського братства, але і члени СНУМ (5 осіб), НРУ, УРП тощо.

9 жовтня число учасників голодування досягло 180 осіб. Громадська думка повністю була на боці студентів. Акцію підтримали навіть представники інших республік СРСР, так в голодуванні брали участь студенти з

24 серпня 1991 року. Хоча, з іншого боку, саме помилки та конформізм опозиції сприяли консервації комуністичної еліти у новій суспільно-політичній системі України.

5. «Гарячі точки» на теренах колишнього Радянського Союзу.

На тлі занепаду економічної системи СРСР в деяких регіонах Північного Кавказу та Середньої Азії загострилися міжетнічні суперечності, які переросли в етнічні чистки та збройні конфлікти. Країна ще не забула афганську війну (радянські війська були виведені у 1988 році), а вже з'являлись нові точки, де повинні були служити українські хлопці, ризикуючи своїм життям: Сумгаїт (Узбекистан), Нагорний Карабах (Азербайджан-Вірменія), Тбілісі (Грузія). Просте питання виникало: заради кого чи чого? Починаючи з 1989 року, відновлений в Україні СУМ провів декілька акцій у великих містах, включаючи одноденні голодування, за те, щоб українські юнаки служили в Україні.

6. Фестиваль “Червона Рута” у Чернівцях, 1989 року.

Перший фестиваль «Червона Рута», що відбувся на батьківщині Володимира Івасюка в місті Чернівці з 18 по 24 вересня 1989 року, виявився і єдиним за часів радянської влади. Він став настільки значним проривом в українському культурному житті, що й сьогодні, 20 років потому, його події свіжі в пам'яті багатьох.

Іркутська та Омська. Над наметовим містечком, окрім жовто-блакитного та червоно-чорного прапорів, майорів і прапор незалежної Грузії (над наметом В. Кіпіані).

Про свою підтримку голодуючих заявляли видатні вчені, науковці, письменники та діячі культури. 9 жовтня 1990 р. відомий український радянський письменник, лауреат багатьох урядових нагород О. Гончар написав лист-заяву до парткому Київської організації Спілки письменників України, де оголосив про свій вихід з КПРС. В своїй заяві О. Гончар зазначав: “Вчора я відвідав табір, де голодують студенти. В цих змучених, виснажених, але до краю стійких, здатних на самопожертву юнаках я впізнав нашу молодість. Я почув від них: ми виховувалися на ваших творах. Ми, власне, є студбатом іншого, нового часу. Нас привело сюди вболівання за долю свого народу – ось наші вимоги... Вимоги голодуючих студентів я вважаю цілком справедливими. Однак ці вимоги, ця самопожертва юних синів і дочок нашого народу в Парламенті республіки були зустрінуті... реготом! Жорстким, бездушним реготом отієї самої комуністичної більшості, яка претендує на те, щоб керувати життям нашого народу. Саме ця нечувана бездушність потрясла мене до глибини душі...”.

Цього ж дня відбулась зустріч: з одного боку – Голова Верховної Ради Л. Кравчук, члени Президії Верховної Ради, голови комісій, депутати, представники міністерств, з іншого – студентські активісти: О. Барков, О. Доній, М. Іващишин, О. Кузан, В. Кириленко, Ю. Герцик. Студенти знову повторили свої вимоги. Після довготривалих і важких переговорів Леонід Кравчук пообіцяв, що питання про відставку прем'єра В. Масола буде поставлено перед парламентом.

10 жовтня 1990 р. Л. Кравчук ставить на голосування (у відкритому режимі) про включення в порядок денний питання про обговорення студентських вимог. Рішення було прийняте голосами 161 депутата. В цей час у Києві відбулася десятитисячна маніфестація, яка перекривши рух транспорту на Хрещатику та оточивши будинок Держтелерадіо УРСР, добилася 10 хвилин прямого ефіру для оголошення вимог голодуючих.

Наступним кроком стало оголошення голодування на підтримку студентських вимог групою депутатів на чолі з В. Бедьом (серед них С. Хмара, Л. Горохівський, В. Колінець, О. Гудима, М. Горинь та ін). В своєму виступі в прямому ефірі Л. Кравчук закликав до порозуміння, проте рішуче відкинув вимоги студентів.

Його значення підсумував Президент України В. Ющенко у вересні 2009 року: *"Без перебільшень хочу сказати - 20 років тому, у вересні 1989 року, фестиваль "Червона рута" розбудив Україну, її приспаний дух і нашу велич. Новий відлік в історії створення української держави почався саме тоді, в Чернівцях. Це був перший упевнений крок українського співтовариства до нашої свободи і державної незалежності"*.

Про символічність фестивалю.

Під час проведення другого дня рок-змагань надійшла з Києва звістка про те, що помер «останній оплот комунізму в Україні», перший секретар ЦК КПУ Володимир Щербицький. Хоч ця звістка була сприйнята з ентузіазмом, але то була тільки чутка. Насправді, Щербицький був живий. Але через чотири дні після фестивалю, 28-го вересня, генеральний секретар комуністичної партії СРСР Михайло Горбачов приїхав до Києва. Щербицький був відправлений у відставку. Однак легенда про те, що Володимир Васильович помер переходить із публікації в публікацію, (і навіть зараз ця новина є у Вікіпедії). Насправді ж помер Щербицький тільки через півроку. Але для багатьох саме мистецький прорив «Червоної Руги» знаменував його відхід з історичної сцени (він був на чолі України більше 20 років), а також наближення іншої історичної події - 24 серпня 1991 року

Що ж надзвичайного відбулось у Чернівцях у 1989 році?

Перш за все, фестиваль пройшов

Крім того, в проурядовій пресі та на телебаченні з'явилися наклепницькі та провокаційні матеріали.

Така поведінка влади викликала невдоволення в студентському середовищі. Знесилені голодувальники розпочали піші ходи Києвом, демонстрації, які активно підтримувалися населенням. Тому 11 жовтня 1990 р. у малому залі будинку Федерації незалежних профспілок України відбулася прес-конференція керівництва наметового містечка, в котрій взяли участь О. Доній, О. Барков, І. Коцюруба, О. Кузан, С. Башук. Лідери голодуючих заявили про активізацію студентства та проведення в найближчий час радикальних акцій протесту.

Вже 12 жовтня на Хрещатику відбувся мітинг, де було ухвалено дві важливих резолюції (автор О. Доній). В першій резолюції зазначалося, що «існуюча Верховна Рада довела свою неспроможність вивести республіку з кризи. Тому ми вважаємо необхідним прийняття вимог голодуючих, а саме:

1. Відставка Голови Ради Міністрів В. Масола.
2. Перевибори Верховної Ради України навесні 1991 р.
3. Націоналізація майна КППС та ВЛКСМ на території України.
4. Відмова від підписання союзного договору.
5. Прийняття рішення про службу юнаків у війську тільки в межах України.

Розуміємо, що прийняття цих вимог означає винесення смертного вироку тоталітарній системі. І через це Верховна Рада з комуністичною більшістю не може піти на їх задоволення. Тому ми закликаємо до демократичного силового тиску на цей орган, до організації страйків та маніфестацій».

По суті, студенти закликали до акцій масової громадянської непокори. Їх вимоги були радикальними, а це означало, що більша частина депутатів – членів Народної ради не підтримує студентів.

Друга резолюція стосувалася вимоги припинити дезінформування громадян, щодо студентської акції та надати можливість виступити в прямому ефірі. В разі нездійснення цієї вимоги студенти залишали за собою право вдатися до більш активних дій.

Вже 13 жовтня силами учасників акції було перекрито рух транспорту на Хрещатику. 14 жовтня починають страйкувати цілі навчальні заклади та старші класи шкіл і ПТУ.

15 жовтня 1990 р. о 10-й ранку розпочався загально-український студентський страйк, який істотно вплинув

у насичений рік; всього за кілька днів до нього завершився установчий з'їзд Народного Руху України, а кожен день приносив свіжі новини початку національного та культурного відродження. Ці новини з точки зору сьогодення виглядають звичайно і просто, але тоді всі вони сприймалися з глибинним антикомуністичним підтекстом. Новини про злочини сталінізму, про перезахоронення Стуса, Литвина та Тихого, інтерв'ю з дисидентами чи просто прагнення спілкування українською мовою в російськомовному середовищі як виклик комуністичній системі за попередні знушення над нашою мовою.

1989 року в Чернівцях стався культурний вибух, сила якого дорівнювала прагненням декількох сотень музикантів вийти з тіні невідомості та другосортності. Того ж хотіла уся Україна.

Саме з цього фестивалю почалася історія нової української музики. Це була музика нового часу, яка несла нові ідеї, нову стилістику, а найголовніше – що популярні пісні співались українською (а не російською мовою, як це нав'язувала імперська пропаганда).

«Червоної рута» змінила світогляд цілого покоління. Адже завдяки фестивалю люди насправді стали вільнішими, вони зрозуміли, що свобода – це прекрасно. Це одна з тих подій, яких за історію незалежності України було не так багато, коли відчувалась єдність і сила українського духу, відкривалась велич і краса української

на позицію влади. Ще з 7-ої години ранку з наметового містечка по вузах Києва було відправлено агітаційні групи, які мали зорганізувати студентів та привести їх на Хрещатик. Стотисячна колона маніфестантів пройшла з Хрещатика по вул. Кірова і оточила Верховну Раду, прорвавши шеренгу міліції, маніфестанти вийшли на майданчик біля парламенту. В другій половині дня біля 70 студентів влаштували сидячий страйк перед сходами парламенту. Як стверджують безпосередні учасники цієї акції, існувала реальна можливість прориву в саме приміщення Верховної Ради, проте студенти нею не скористалися. Керівництву Верховної Ради не залишалося іншого вибору – воно мало запросити до сесійного залу представників студентів. До парламенту пішли О. Доній, О. Барков та І. Коцюруба. Після невеликої наради між представниками студентства О. Доній отримав змогу виступити перед депутатами та зачитати вимоги голодуючих студентів, зокрема – надання прямого ефіру для оприлюднення своїх вимог перед широкою аудиторією.

Ввечері цього ж дня почався новий етап акції – “окупаційний страйк”. Колона на чолі з О. Донієм захопила червоний корпус Київського університету. Жодної шибки вибито не було. Акція пройшла без ексцесів і закінчилася цілковитою перемогою студентів. В інтерв'ю “Київському віснику” студент економічного факультету П. Шеревера, якого студенти проголосили комендантом червоного корпусу, заявив: “Ми плануємо продовження окупаційного страйку, доки наші товариші не припинять голодування. Наша акція цілком залежить від перебігу подій на площі. Студенти не вірять нинішній комуністичній Верховній Раді. І захоплення університету – акція студентської солідарності”.

Ввечері влада погоджується надати “прямий ефір” на телебаченні. В годині ефіру брали участь О. Доній, О. Барков, І. Коцюруба, Т. Корпало, В. Кириленко. Студенти обґрунтували свої вимоги до влади та закликали до загальноукраїнського страйку.

15 жовтня Конгрес США заслухав інформацію про події в Києві. У своєму виступі конгресмен Крістофер Кокс заявив: “Це голодування є ознакою того, що дні монолітного комуністичного режиму злічено... Ці сміливі студенти не повернуть назад”. На підтримку акції українських студентів виступили й інші конгресмени, сенатори та відомі політики США, Великобританії, Австралії, ФРН, Канади, Франції та інших країн. Значну підтримку голодуючим надавала українська діаспора, яка вела, по суті, пропагандистську кампанію на

культури та мови, які пробуджували гордість за свій народ.

Сучасна музика на концертних сценах «Червоної Рути» звучала у багатоголосці із тисячами аматорських виконавців народних та стрілецьких пісень, яких співала молодь по усьому місту у народних одностроях. Вперше Чернівці так масово побачили національну символіку: синьожовтий прапор та тризуб. Жовто-блакитні прапори тоді ще були під забороною, і чернівецькі міліціонери кидалися на кожен такий прапор, намагаючись відібрати і пошматувати його. На завершальному концерті, котрий відбувався на центральному стадіоні Чернівців, місцева міліція переслідувала будь-які прояви "націоналізму": затримувала молодих дівчат, котрі були вдягнені у жовті блузки та блакитні спідниці, накидувалися на сміливців, котрі піднімали синьо-жовті прапори в різних секторах стадіону. Їх силоміць виводили за межі стадіону. А в цей час хтось інший підіймав прапор. Стадіон спалахував протестними вигуками, виникали стихійні бійки з міліціонерами. В одній з таких бійок постраждав легендарний Георгій Гонгадзе, фотографію якого з розбитою головою можна знайти в інтернеті. А потім сталось те, що роблять усі революціонери. Група молодих людей у національному вбранні прорвала міліційні кордони, вирвалася до сцени і разом з учасниками фестивалю вперше в Україні на публіці на весь голос заспівали *Ще Не Вмерла Україна!* Чернівці

загальносвітовому рівні.

Акція переросла в загальноукраїнську майже відразу. Відбувалися збори трудових колективів, проходили студентські та учнівські віча, приймалися заяви та резолюції і все на підтримку голодуючих студентів. Розпочали ланцюгове голодування солідарності викладачі львівських вузів, шахтарі Червонограда оголосили передстрайковий стан і готовність вдатися до нього у випадку незадоволення вимог студентів. Майже по всій республіці проходили студентські страйки та мітинги.

16 жовтня учасники сидячого страйку розгорнули друге наметове містечко біля стін Верховної Ради, прорвавши чотирьох рядний міліцейський кордон. Воно нараховувало 45 голодуючих та 11 осіб з групи підтримки. Табір був організований членом Львівського студентського братства Р. Дідухом.

Загалом на 16 жовтня 1990 р. у голодуванні **брали участь 298 осіб із них 16, які голодували з першого дня.** Маніфестація цього ж дня, яка пройшла по Хрещатику до стін Верховної Ради, складалася з представників 18 вузів, 22 технікумів, 2 училищ та 18 шкіл. Продовженням маніфестації став похід колони на чолі з М. Іващиним на лівобережну частину міста. Демонстранти пройшли повз завод "Арсенал", фабрику "Киянка", військові училища, які знаходилися на шляху до бульвару Лесі Українки, через міст Патона на лівий берег Дніпра і далі Ленінградською площею і проспектом Миру. У той же час ще ряд студентських колон просувалися іншими вулицями. Громадський транспорт в Києві був паралізований.

Протягом цього дня студентами було захоплено "жовтий" корпус Київського університету та один з корпусів Політехнічного інституту. Продовжувався окупаційний страйк в "червоному" корпусі університету. Ситуація виходила з-під контролю влади не тільки в Києві, але і в регіонах (особливо західних). Як лавина, створювалися студентські страйкові комітети, які на знак підтримки вимог голодуючих студентів, блокували та захоплювали приміщення більшості вищих навчальних закладів на Західній Україні, в Центральній та Східній Україні студенти переважно організовували мітинги на підтримку, відкривали альтернативні наметові містечка та поширювали агітацію. В Чернівцях, зокрема, окрім окупаційного страйку в університеті, страйковий комітет організував живий ланцюг через усю центральну частину міста, до якого приєдналися студенти медінституту. Тримаючи гасла, студенти демонстрували свої вимоги до влади. Хоч багато студентів їхали в Київ, щоб прийняти

завмерли.... Міліція завмерла також. Навколо було багато представників преси зі всього світу. Сила СРСР була вже далеко не та, що раніше.

З одного боку, фестиваль був протестом проти системи, новітнім дисидентством. З іншого боку, «Червона Рута» сформувала нове покоління молодих людей готових до подальшої боротьби. Тисячі юнаків та юначок відчували велику силу національного пробудження та незабутнє відчуття внутрішньої свободи. Це був досвід веселого спротиву, який пробиває будь-яку броню, що пізніше підтвердилось під час студентського голодування рівно через рік у 1990-ому році та на Майдані у 2004 році. Саме ті, хто створював та був учасником дійства протягом фестивалю зарядили тією енергією натовпи у 1990-му та у 2004-му роках..

Після проведення фестивалю особливої активності набуває студентський рух, який найяскравіше проявив себе у акції, яка отримала назву «Революція на граніті».

7. Живий ланцюг – символічна акція, що відбулася 21 січня 1990 року, коли близько трьох мільйонів людей взяли за руки, з'єднавши Львів та Київ у день 71-річчя Злуки Української Народної Республіки (УНР) та Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), що відбулось 22 січня 1919 року.

Акцію було організовано Народним Рухом України. В ній взяло участь за офіційними даними близько 450 тисяч чоловік (за неофіційними – близько 5 мільйонів).

участь у акції голодування, більшість залишилась, щоб на місцях організувати акції непокори. За деякими даними Міністерства освіти УРСР із 510 тисяч студентів стаціонару в Україні в акції непокори взяло участь близько 100 тис. студентів.

Найзагрозливішим етапом для влади було приєднання робітників до голодуючих студентів. В робітничих середовищах (не тільки Києва) створювались страйкові комітети, які не тільки підтримували вимоги студентів, але і погрожували всеукраїнським страйком.

Під таким тиском Верховна Рада створила тимчасову узгоджувальну комісію для розгляду вимог голодуючих студентів. До її склад увійшли по 5 депутатів від парламентської більшості (серед них С.Гуренко та О. Коцюба) і від опозиції (серед них С.Головатий та М.Горинь), 5 представників голодуючих (О.Барков, О.Доній, М.Іващишин, С.Башук, М.Канофоцький). Узгоджувальна комісія разом зі студентами випрацювала спільний документ, котрий враховував практично всі вимоги голодуючих, що і було засвідчено 16-ма підписами.

На щастя, навіть комуністична більшість у Верховній Раді усвідомила серйозність ситуації і погодилась прийняти Постанову. 17 жовтня 1990 р. о 19-й годині депутати Верховної Ради УРСР, вже ознайомившись з протоколами узгоджувальної комісії, прийняли “Постанову Верховної Ради Української РСР про розгляд вимог студентів. “За” дану постанову висловилося 314 депутата, “проти” – 38. Згідно з нею, значною мірою були задоволені всі вимоги студентів. Серед них: приведення Конституції у відповідність з Декларацією про Державний суверенітет; прийняття закону про партії та вибори і проведення нових виборів на багатопартійній основі у найближчий час; забезпечення проходження військової служби громадянами України поза межами республіки тільки за добровільною згодою громадянина; не підписання ніякого союзного договору до прийняття нової Конституції України; утворення тимчасової комісії Верховної Ради щодо націоналізації майна КПРС та ВЛКСМ на території України; відставка Голови Ради міністрів В.Масола.

18 жовтня 1990 р. на майдані Незалежності (площа Жовтневої революції була перейменована саме після голодування студентів) пройшло святкове завершення акції протесту. О.Доній та М.Іващишин виступили по телебаченню з інформацією про припинення голодування і звільнення “окупованих” корпусів університету та КПІ. Наметове містечко було розібране.

Результати Акції Студентського Голодування.

Після припинення голодування одразу виконаним був лише останній пункт. По суті, відставка прем'єра В. Масола дозволила Л. Кравчуку "закрити" вимоги студентів щодо власної відставки та вгамувати пристрасті. Зволікання з виконанням інших вимог студентів (особливо переобрання Верховної Ради) відкинуло Україну у розвитку назад. Сама ж національно-демократична опозиція зробила все можливе, щоб поховати це досягнення "студентської революції". Студенти висунули спеціально завищені вимоги, – щоби довести ситуацію в державі до революційної. Та, як вважає Маркіян Іващишин, тодішня Народна рада (національно-демократична опозиція), фактично, зрадила студентів, наполігши на компромісних рішеннях і використавши акцію лише для тактичних моментів. Революція, на перший погляд, не вдалася. Був згаяний час, коли комуністична влада була розгублена, а суспільство вимагало змін. Це був шанс для України здійснити, завдяки студентській "оксамитовій революції", комплексні політичні, соціальні та економічні реформи і піти шляхом країн Центральної та Східної Європи, де аналогічні "оксамитові революції" відбулися всього роком раніше. Але Україна не використала свій шанс, бо її політична контреліта не "доросла" на той момент до студентських вимог». Навіть тодішній Голова Верховної Ради Леонід Кравчук згодом визнав: "Якби ми тоді послушали студентів і провели дострокові вибори парламенту, я переконаний, - шлях України був би іншим. Ми б уникнули і ГКЧП, і багато чого іншого, що сьогодні сприймається як залишки комуністичного режиму".

Втім, студентська революція на граніті була передусім революцією свідомості. Народ усвідомив, що, по-перше, режим не такий сильний і монолітний, як може здатися – якщо він відступає перед 17-20-річними юнаками, – а по-друге, народ усвідомив, що ВЖЕ МОЖНА. З того часу можна було висловлювати свої думки і не боятися. З того часу можна було говорити, не ховаючись і не криючись. Можна було ставати патріотами і ставати українцями. Студентська акція стала торжеством свободи в Україні. З того часу можна говорити про те, що процеси демократизації у нас стали незворотними. Акція студентів продемонструвала наявність в Україні потужної політичної сили, яку уособлювала молодь. Потенціал цієї сили був значним, і це зрозуміли як представники комуністичного апарату, так і опозиціонери. Саме молодь в жовтні 1990 року завдала відчутного удару по радянській системі. Опозиція відчула "смак перемоги", і це відчуття їй дали студенти. Здатність до самоорганізації та рішучість молоді

виявили народження в Україні нового покоління – покоління “оксамитової революції”. “Вперше за десятки років стало зрозуміло: суспільство закумулювало в собі ресурси, необхідні для пропозиції альтернативного шляху національного поступу. Молодіжне середовище відчуло приналежність до певної сили, яка здатна істотно впливати на політичні процеси.

Ця акція чітко вказувала на прискорення краху комуністичного режиму. Почався масовий вихід з Компартії, активізувався процес створення альтернативних політичних та громадських структур, загострилися протиріччя і в самій КПРС. Погіршувалася економічна ситуація, звичайним явищем стали черги за продуктами, відбувся інфляційний стрибок. В суспільстві спостерігався ціннісний та духовний вакуум, і в той же час наростало невдоволення існуючою владою. Назривала типова “революційна ситуація”: “низи – не хочуть, верхи – не можуть”.

Під тиском студентів та інших демократичних сил у жовтні 1990 р. Верховна Рада УРСР скасувала статтю 6 Конституції УРСР, в якій стверджувалася “провідна і спрямовуюча” роль Комуністичної партії України. Були внесені зміни в Статут Руху і комуністи більше не могли бути його членами, оскільки їх вищі керівні органи знаходились за межами України.

Студентська акція сколихнула Україну, пробудило й ту частину громадянства, яка ще спала в політичному відношенні і кінцевому підсумку – забезпечило стійкість і послідовність України у здобутті і відстоюванні нею своєї державності, у тому числі й голосування за незалежність на референдумі 1 грудня 1991 р., де 90 % населення проголосувало за незалежність України на Всеукраїнському референдумі. Студенське голодування було виявом громадянської мужності, відданості і самопожертви. Такі події змушують пасивні маси людей відчувати силу та роль громадськості, яка може захищати свої прагнення та інтереси самотійно.

Першоджерела.

Цитата відомого сьогодні в Україні політолога, а у 1990 році студента історичного факультету Львівського університету та активіста Спілки Української Молоді Буковини

«Студенти здобули Україну, нехай ірреальну, таку, яку вони собі вимріяли і мрією про яку змогли запалити серця тисяч, мільйонів українців. І майже відразу ж втратили свій здобуток, бо до прекрасних юнацьких мрій полізли з брудними, замащеними салом і оселедцями руками пройдисвіти. Студенти мусили відійти на другий план політичного життя. Вони мусили замкнутись у собі і з боєм спостерігати за процесами в Україні: як руйнується їхня мрія, як пройдисвіти всіх відтінків – від червоних до синьо-жовтих – з вереском і завзяттям чинять вакханалію під назвою “розбудова держави”. А час ішов. Колишні студенти полишали студентські лави. Ставали науковцями, бізнесменами, політиками. У них залишився невикористаний потенціал і біль за те, що революція, яку вони здійснили, обернулася, фактично, проти них самих. У них зберігся запал опозиційності. У них збереглась енергія. І вони ще скажуть своє слово в цьому світі. Вони ще матимуть те, що їм належить. Вони ще збудують свою Україну. Але це станеться після перемоги Великої антирагульської революції, яка так само необхідна нашій нації, її свідомості, як і революція Антикомуністична».

Кость БОНДАРЕНКО

Спогади Лідерів Студентського Голодування.

Тарас Стецьків, народний депутат України.

Сама ідея «Революції на граніті» виникла під впливом болгарських подій 1990 року, і плани щодо її реалізації виношувалися кілька місяців. Я тоді був одним із засновників «Студентського

братства» Львова і володів інформацією, що «Братство» і Київська студентська спілка готують таку акцію. Хоча, за великим рахунком, для основних наших вождів, таких як Степан Хмара, В'ячеслав Чорновіл, вона стала в певному ступені несподіванкою. Але те, що студенти готують такий захід, я, безумовно, знав, і ми розраховували на осінній наступ. Ситуація склалася так, що 1 жовтня зусиллями всіх наших основних лідерів - Чорновіла, Гориня, Хмари - була запланована величезна маніфестація до стін Верховної Ради, з вимогою заборони комуністичної партії, вимогами суверенітету і так далі. Ця маніфестація справді була грандіозною, і студенти прийняли рішення, під прикриттям цієї акції, висадитися на Майдан. Так вийшло, що задум був більш емоційним, ніж раціональним, і демонстрація результату не дала. Хоча прийшли величезна кількість людей: за різними оцінками, від 50 тисяч до 80 тисяч осіб. Але комуністична більшість відмовилася виконувати будь-які вимоги маніфестантів, незважаючи на наші протести. У другій половині дня акція пішла на спад, і студенти з самісінького ранку 2 жовтня висадилися на граніт.

Це була безпрецедентна подія, яка, без перебільшення, змінила хід політичного процесу. З того моменту, коли студенти висадилися, і наметове містечко почало рости, ми були безпосередніми речниками цих вимог у Верховній Раді. Всі ці дні – з 2-го по 16 жовтня - кожного дня в парламенті ми озвучували вимоги студентів, приходили до них на майдан, брали участь у мітингах. А коли вони почали безстрокове голодування, став мінятися і настрій киян. Кияни, які спочатку ставилися зі скепсисом і недовірою, почали приходити, висловлювати підтримку, симпатію; студентське містечко розрослося менш як за тиждень до тисячі наметів. Тодішня комуністична більшість припустилася тієї ж самої помилки, як і в 2004-му Кучма і Медведчук. Вони не зуміли це задусити в зародку, і на четвертий день акція розрослася до таких масштабів, що будь-яка спроба зупинити її, викликала би зворотну реакцію. На 16 жовтня був запланований другий марш студентів на Київ, тоді фактично, крім вузів, крім активної молоді, приєдналися дуже багато киян. В 1990 році це була найграндіозніша маніфестація. Коли вони рушили на Верховну Раду, взяли її в кільце, було прорвано міліцейську охорону навколо Ради, і студенти висадилися наметовим містечком прямісінько перед Верховною Радою. Тоді стало зрозуміло, що ми завдяки студентському голодуванню і масовому тиску зможемо дотиснути і доламати комуністичну більшість. Що власне і відбулося. Було підписано задоволення усіх вимог голодуючих студентів.

В'ячеслав КИРИЛЕНКО, колишній міністр соціальної політики та віце-прем'єр, один з керівників студентського голодування 1990 року

– Найбільш яскраве враження цієї пори – здобуття Україною незалежності та події, що передували цьому. Особисто для мене дуже пам'ятним є студентське голодування у жовтні 1990 року, оскільки я був безпосереднім організатором і учасником цієї акції. Це були унікальні дні... Вони показали, що українське студентство – не тільки на Заході, а й на Сході і в Києві – готове боротися за демократію і свободу України, якщо навіть доведеться пожертвувати при цьому власними інтересами. Тоді студенти здобули перемогу, і, на мою думку, це значною мірою вплинуло на події серпня 1991 року, коли Верховна Рада проголосила Акт про державну незалежність. До речі, аж до листопада 2004 року Гранітна революція – так назвали студентський страйк 1990 року – ще не була перевершена ні за масовістю, ні за змістом. І дуже відрадно, що більш ніж через десять років події Помаранчевої революції завершили тривалий процес здобуття Україною свободи, демократії та незалежності.

Серпень, 2005

Інтерв'ю з Олесем Донієм (одним із керівників студентського голодування)

ВІЧНИЙ РЕВОЛЮЦІОНЕР: ДВНАДЦЯТЬ РОКІВ ПОТОМУ...

<http://cn.com.ua/N245/resonance/exclusive/exclusive.html>

Розмову вів Сергій Вейгман

– Олеся, про події дванадцятирічної давнини українські діти вже давно дізнаються з підручників. Розкажи, як готувалися ваші вимоги до уряду УРСР?

– Все проходило достатньо хаотично. Хто брав ініціативу на себе, той і робив... Першу листівку я написав сам і вніс туди дві вимоги – націоналізація майна Компартії України і ВЛКСМ та перевибори Верховної Ради на багатопартійній основі. Вночі зібралось керівництво Української студентської спілки, яку я тоді очолював, і на наступний день з'явилася третя умова – протест проти підписання нового Союзного договору. А потім, через кілька днів, приїхали львів'яни і додали ще два пункти: юнаки-українці мають служити на території України і вимогу відставки глави Ради Міністрів. Ніяких дискусій не було... Просто кожен розумів, що ми не маємо права навіть на маленькі суперечки.

Відставка Віталія Мосола – то було найдрібніше питання, якому чомусь зараз приділяють найбільше уваги. А головне, чого ми домагалися, це перевибори Верховної Ради на багатопартійній основі. Тоді це була єдина можливість позбавити влади стару комуністичну номенклатуру. Ну і треба було відмовитись від підписання Союзного договору, що фактично означало б незалежність України.

– Кожна соціальна акція народжує певну міні-культуру. Як ти гадаєш, що залишиться після вас?

– Нам не вистачає життєстверджуючих, переможних міфів. Студентська революція – один із них, і я вважаю, що про ті події не треба забувати. Не можна все життя співати сумних пісень... Революція вже зараз живе як легенда. До того ж той рух дав поштовх для появи цілого покоління. А для цього потрібно кілька передумов. Насамперед – одна подія, яка всіх з'єднає. І зараз про всіх, хто приблизно одного віку зі мною, можна сказати, що вони хоча б день-два йшли плечем до плеча і були однодумцями.

– Півтора року назад про Олеся Донія заговорили як про власника мистецького клубу «Остання барикада»...

– Справа в тому, що українська міська культура опинилася в своєрідному гетто: на жаль, багатьом мешканцям цієї країни здається, що окрім козацьких пісень і селянських колядок у нас нічого немає. Відтак потрібно було створити ідеологічний проект, який пропагував би саме міську, агресивну культуру, і, на мій погляд, нам це вдалося. Майже щодня в «Останній барикаді» виступали українські музиканти, літератори, актори. Також в клубі часто проводилися презентації книжок і мистецькі фестивалі. Багато знаних політиків вважали за потрібне виступити «на барикаді» – нашими гостями були Віктор Ющенко, Леонід Кравчук, Юрій Костенко... Відтак назва «Остання барикада» стала дуже популярною в українському культурно-мистецькому середовищі. Проте напередодні виборів єдиний український клуб в українській столиці було безжально закрито...